



Sinteza discuțiilor de la Conferința

Spațiul Informațional **ÎN MIJLOCUL AMENINȚĂRILOR HIBRIDE**

26 Octombrie 2017





www.viitorul.org

Sinteza discuțiilor de la Conferința

Spațiul Informațional **ÎN MIJLOCUL AMENINȚĂRILOR HIBRIDE**

26 Octombrie 2017

Chișinău



www.viitorul.org

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Administrația IDIS „Viitorul” și Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru alte detalii, vă rugăm să contactați responsabilul pe presă, Victor URSU la următoarea adresă: **ursu.victoor@gmail.com** sau la numărul de telefon **069017396**.

Adresa de contact:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2005, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină referință la IDIS „Viitorul”.

CUPRINS

Abrevieri.....	4
Cuvânt de deschidere	5
Eșuarea implementării a două Strategii de acoperire a teritoriului național cu programe audiovizuale, precum și procesul dificil de digitalizare a audiovizualului.....	7
Experiența INTERNEWS în Moldova	9
Structura spațiului mediatic din RM în fața noilor tehnologii de presă.....	10
Cercetarea comparativă a doi actori externi și discursurile lor asupra audienței naționale din RM, UE și Federația Rusă.....	12
Falsurile în media. Cum le putem demonta?	12
Analiza ultimilor evoluții la nivelul UE în domeniu și reflecțiile asupra Republicii Moldova	13
Mesajul din partea Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene	15
Sinteza recomandărilor expuse în cadrul Conferinței	16

Abrevieri

API	– Asociația Presei Independente
ATVJI	– Asociația Televizoristilor Independenți din Moldova
CCA	– Consiliul Coordonator al Audiovizualului
CJI	– Centrul pentru Jurnalism Independent
CLITAH	– Centru de Luptă Împotriva Terorismului și Amenințărilor Hibrid
CSI	– Comunitatea Statelor Independente
DW	– Deutsche Welle
EAPC	– Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic
EST STRAT COM	– Grupul Operativ de Comunicare Strategică a UE
Hybrid CoE	– Centrul European de Excelență pentru Contracurarea Amenințărilor Hibride
IDIS	– Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale Viitorul
MECC	– Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
MSI	– Media Sustainability Index
NATO	– Alianța Nord Atlantică
PARP	– Procesul de Revizuire și Planificare a Parteneriatului
PD	– Partidul Democrat din Moldova
RM	– Republica Moldova
RT	– Russia Today
SEAE	– Serviciul European de Acțiune Externă
SIS	– Serviciul de Informații și Securitate al Republica Moldova
SSN	– Strategia Securității Naționale
SUA	– Statele Unite ale Americii
TV	– televiziune
UAT	– Unitatea Administrativ Teritorială
UE	– Uniunea Europeană
USAID	– Agenția Statelor Unite ale Americii pentru Dezvoltare Internațională

Obiectivul:

Societatea civilă atestă tendințe negative în ultimii câțiva ani, în RM, ca urmare a îngrădirii unor drepturi și libertăți fundamentale, dreptul la informație, libertatea cuvântului și dreptul la întruniri, ceea ce susține afirmația că democrația nu mai este singurul sport în sistemul politic oficial. Este important să înțelegem mai bine factorii care alimentează aceste tendințe ale spațiului public, efecte ale unui model ne-liberal, în care presa și puterea sunt adeseori utilizate contra interesului public, slăbind forțele democratice și influențând decisiv asupra accesului la bunuri (politice - justiție, reprezentare, identitate, tratament demn și nediscriminatoriu, dar și social-economice - locuri de muncă, asistență medicală, educație, dezvoltare).

Ronald Inglehart și Christian Welzel susțin că modelul ne-liberal reprezintă și el un mecanism de legitimare în societățile în tranziție, fiind folosite de regimurile care se tem de pierderea statu-quo-ului și reacționând prin crearea de puteri anti-liberale, care acționează ca niște „gărzi pretoriene” în sfera puterilor publice, a purtătorilor de ideologie și de control a resurselor. Aceștia sunt numiți „gardieni” ai statu-quo-ului, în terminologia lui Douglas North cu privire la ordinea socială. Legitimitatea democratică apare dintr-un compromis plauzibil între libertățile individuale și libertatea colectivă a cetățenilor, care recunosc statului anumite funcții și bunuri publice, iar în acest fel conferă libertăților individuale o valoare socială, iar spațiului public o dimensiune esențială pentru calitatea regimului politic, un tip de „agora” aplicată procesului democratic. Din această perspectivă, vorbitorii au fost rugați să răspundă la câteva teme cheie pentru înțelegerea spațiului public:

1. Care sunt provocările majore în spațiul informațional al RM și cum afectează acestea statul de drept?
2. Numiți eșecurile și progresele importante înregistrate de RM în definirea spațiului său informațional în condițiile unor amenințări hibrid existente pe plan regional și supra-național.
3. Definiți care sunt instrumentele de apărare și imunizare a spațiului informațional în RM?

Cuvânt de deschidere

În cuvântul său de deschidere, Igor Munteanu, Directorul executiv IDIS, a menționat că, subiectul spațiului informațional din RM sub presiunea unor amenințări hibride este foarte actual. În primul rând, pentru că aceste amenințări lovesc metodic în fiecare cetățean, în fiecare dintre noi care poate deveni ușor victima unor manipulări care se întâmplă în spațiul informațional național și, totodată, suntem cei care analizăm ce se întâmplă în spațiul mediatic pentru ca să ne protejăm împotriva manipulărilor. Manipularea este un abuz de putere. Atunci când instituțiile și instrumentele existente în legislație nu protejează cetățeanul, atunci trebuie să reacționăm într-o măsură care să fie oportună, care să fie eficientă și să creeze posibilitatea de apăra dreptul cetățeanului de a se informa corect și avea acces la sursele de informație corectă, nu manipulatorie. În ultima perioadă RM este expusă riscurilor și vulnerabilităților în

domeniul spațiului informațional, iar în comunitatea noastră a societății civile și a mediului academic se vorbește tot mai mult de provocări hibride. Aceste provocări adeseori sunt interpretate ca niște provocări din exterior, dar de fapt nu sunt numai provocări din exterior, dar este vorba de o abuzare sistematică a spațiului informațional prin instrumente de propagandă, prin instrumente de restrângere a spațiului public, prin monopolizarea și controlul unor mijloace mass media, care creează deficit de democrație activă. Și după scorurile internaționale, RM este tot mai expusă unor asemenea amenințări. Din această perspectivă am considerat că este oportun să colectăm nu doar niște opinii exprimate de experți de primă mărime din RM, dar de asemenea să inițiem anumite eforturi pentru a aduce la masa de discuții și instituțiile statului, cele care sunt responsabile pentru spațiul informațional național.

Un cuvânt de deschidere din partea Comisiei **Securitate Națională, Apărare și Ordine Publică** a Parlamentului RM a fost pronunțat de Dl Deputat Eugen Carpov, vice-președinte al Comisiei, care a menționat că, „nimeni nu poate contesta gravitatea acestor subiecte. Evoluțiile sunt atât de rapide în ceea ce aș spune exploatarea spațiului informațional, ca parte a unor amenințări hibride, în special ce ține de RM, că noi trebuie să avem o abordare pragmatică care țină de interesele naționale. Când vorbim de amenințări hibride, astăzi tot mai mult în spațiul internațional se vorbește de război hibrid. Spațiul informațional este parte a instrumentelor care sunt folosite în războiul hibrid. Ca instrumente în acest război sunt utilizate unitățile militare, organizațiile teroriste, partidele politice, mass-media, ONG-urile, agenții economici mari, serviciile secrete, grupurile religioase și etnice, instrumentele diplomatice, umanitare. O parte a acestor instrumente este și memoria istorică. Pentru RM memoria istorică reprezintă o armă de luptă împotriva statului. Dar de fapt toate statele, dar în special din CSI sunt supuse unor forme de presiune care fac parte din războiul hibrid, elementul prezent este evident Federația Rusă, care este un stat inovator în acest domeniu, care elaborează în laboratoarele sale tacticile și tehnicile unui război hibrid. Un exemplu elocvent este Belarusul, statul care este în relații foarte bune cu Federația Rusă dar este și statul care suferă de politica pe care o aplică Federația Rusă prin diferite instrumente.

Peste cinci miliarde și jumătate de dolari – atât cheltuie anual Federația Rusă pentru războiul informațional (rețele sociale, programe de troli, mass media, etc.) pe care îl duce inclusiv în RM. Noi avem regiunea transnistreană care este controlată totalmente de Federația Rusă și regimul separatist alimentat, cu oameni interpuși cu cetățenie a Federației Ruse, cu ofițeri și servicii speciale, noi avem regiuni cu potențial de a fi folosite pentru acțiuni subversive cum ar fi UAT Găgăuzia, raionul Taraclia, Bălți. RM se confruntă cu o instabilitate politică, care este generată inclusiv din afară și folosită de forțele din afara țării pentru a destabiliza RM. Ca rezultat avem încă instituții slabe, inclusiv cele care trebuie să combată aceste acțiuni, mai ales în spațiul informațional. Avem o populație apatică, care nu este interesată de procesele din RM. Avem cetățeni care pleacă din țară și participă în calitate de mercenari în diferite regiuni de război. Cam asta este situația care nu este una optimistă în raport cu un război hibrid. Cum poate să-și protejeze Moldova spațiul informațional? Pentru a face față acestor amenințări e

nevoie de instituții funcționale, stabilitate politică și de legi bune. Legislația noastră nu corespunde sub nici o formă amenințărilor care se prefigurează. Cadrul juridic ar trebui perfecționat. Numai că legiuitorii nu par să se grăbească să o facă. Un proiect de lege privind combaterea propagandei promovat de PD, partidul de guvernământ, stă și el în sertare de aproape jumătate de an. Ambele sunt în proces de definitivare. Trebuie să ne gândim la modul practic în care legislația poate oferi mai multe posibilități de reacționare la pericolele atestate. Este posibil ca anumite legi să fie depășite de timp, să nu mai corespundă amenințărilor care se prefigurează în secolul revoluțiilor tehnologice prin media de socializare. Există o concepție a securității naționale, adoptată în 2008, dar ea e veche, pe atunci nu existau asemenea noțiuni. Acolo există doar un capitol scurt care vorbește despre amenințările tehnologiilor informaționale. Există și o Strategie a securității naționale, care și este un document învechit. O concepție a securității informaționale aprobată de Guvern este de un an în proces de examinare în Parlament. Dar trebuie să avem și instituții eficiente care să facă față tuturor amenințărilor și vulnerabilităților hibride, dar mai avem nevoie și de o stabilitate politică.

A intervenit Igor Munteanu, care a menționat: „Ați evidențiat foarte fluent și specific provocările pe care le întâlnim în spațiul informațional din perspectiva Parlamentului, a unui jucător politic activ, din perspectiva legislației adoptate, dar învechite, perimate și pe de altă parte ați menționat exact un lucru extrem de important a instituțiilor care formal există dar care nu își îndeplinesc sarcinile ori sunt depășite de complexitatea sarcinilor existente în societatea noastră. Când vorbim despre spațiul informațional noi vorbim despre legitimitate democratică, pentru că nu există stat fără cetățeni, iar cetățenii intervin numai într-un proces de localizare, atunci când cetățenii înțeleg prin ce îi servește statul și statul înțelege care sunt necesitățile sociale, politice, economice ale cetățenilor săi. Există o cauzalitate clară – atunci când spațiul informațional este atacat de agenți patogeni, fie din interior sau exterior, atunci organismul politic ar trebui să reacționeze prin instituții și prin precedente. Țările Baltice, Ucraina, Georgia au niște instrumente care au fost puse la încercare și avem niște precedente în care spațiul informațional a început să fie abordat ca un element strategic pentru stat și pentru stabilitate. Dar nu întotdeauna acțiunile noastre au fost eficiente în RM și atunci ar trebui să ne întrebăm de ce anume?”

Eșuarea implementării a două Strategii de acoperire a teritoriului național cu programe audiovizuale, precum și procesul dificil de digitalizare a audiovizualului

Primul vorbitor în cadrul Panelului tematic al Conferinței a fost invitatul special al evenimentului, Dl Vlad Țurcanu, Expert Media, ex-consilier prezidențial, care a menționat următoarele: „Atunci când vorbim despre o problemă ca aceea a propagandei, este important să vedem întregul tablou, care nu se rezumă numai la ultimele luni sau ultimii ani. E un tablou care s-a constituit din mai multe acțiuni și inacțiuni ale autorităților RM și ale unor entități ale societății civile. Și din păcate constatăm că avem anumite fisuri importante în sistemul nostru de rezistență la propaganda care vine preponderent din est. Sunt anumite exemple cum ar fi țările scandinave, unde anumite încercări ale instituțiilor de propagandă din Federația Rusă de a intra pe piața audiovizualului au fost retrase pentru că nu aveau public. La noi este o altă situație. RM are un specific, ca și în alte privințe. Unul din elementele distincte care deosebește țara noastră de alte state care sunt supuse propagandei este că statul nostru manifestă puțină preocupare față de propagandă și acțiunile de dezinformare, care afectează echilibrul societății, influențează rezultatele alegerilor ș.a.m.d. Mai curând că, într-un mod straniu, alte entități sunt interesate de combaterea propagandei și de dezinformare, cum ar fi societatea civilă. Recent am văzut o inițiativă a 8 state membre ale UE, care au cerut Federicai Mogherini, Înaltei Reprezentante a Uniunii Europene pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate să intensifice activitățile de combatere a dezinformării în statele membre. Au fost și alte inițiative la nivelul UE, unul din ele ar fi STRATCOM, care ajută statele membre și mai ales statele din Parteneriatul Estic (în primul rând Ucraina) să facă față provocărilor legate de propagandă. State precum Estonia au găsit fonduri interne pentru a încerca să pună la adăpost populația de influențele propagandei. Estonia a identificat în bugetul său 3, 5 mln. de euro pentru a crea, pe lângă cele două televiziuni publice pe care le are, încă una, în limba rusă. În prealabil s-a făcut un studiu prin care s-a încercat să se afle de la vorbitorii de limbă rusă dacă aceștia ar

fi dispuși să urmărească informații de politică internă și externă transmise de radiodifuzorul public. Datele arătau, e adevărat, că ar exista un asemenea interes, cifrat la aproximativ la 20-30 de procente, însă după ce s-a făcut această investiție, s-a realizat prin sondaje și alte monitorizări, că populația vorbitoare de limbă rusă a preferat totuși să privească canalele TV din Federația Rusă. Oricum a rămas o încercare a autorităților estoniene care continuă, ceea ce nu se întâmplă în RM.

Ce se întâmplă în RM? Factorul politic alege anumite perioade când intervine pentru a limita proporțiile propagandei doar din interese de partid. Așa s-a întâmplat în 2005 când administrația comunistă a lui Vladimir Voronin și-a deteriorat relațiile cu Federația Rusă, și a trebuit să facă față unui tir de emisiuni care atacau statul Republica Moldova. Și atunci persoane și instituțiile afiliate Partidului Comunistilor au trebuit să reacționeze la propaganda care era declanșată în perspectiva alegerilor parlamentare din 2005 de către instituții mediatice ale Federației Ruse. Ceva similar se întâmplă în ultimele luni în RM după ce PD, care controlează actuala majoritate parlamentară, a decis din anumite rațiuni, să le numim geostrategice, dar și electorale, să se contrapună unor anumite politici ale Federației Ruse și în felul acesta beneficiem de o reacție din partea instituțiilor mediatice afiliate PD la ceea ce prezintă instituțiile mediatice rusești, cum ar fi NTV și altele, care au statul juridic în RM. Însă reacții solide, concepute și desfășurate pe termen mediu și lung, nu există și de aceea avem acele vulnerabilități despre care vorbea dl deputat Carpov. Avem însă o instituție, care în teorie este chemată să protejeze spațiul informațional, Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA). CCA nu poate interveni peste noapte să rezolve asemenea probleme, în virtutea faptului că suntem o societate fragmentată din punct de vedere politic, etnic, etc. Însă CCA poate acționa potrivit unor documente de care se ghidează această autoritate autonomă, cum ar

fi Strategia de acoperire a teritoriului național cu servicii de programe audiovizuale, un document adoptat în 2007 și îmbunătățit în 2011, și care prevede, între altele, că CCA ar fi trebuit în ultimii 10 ani să ofere la concursurile pe care le desfășoară licențe de emisie unor radiodifuzori autohtoni.

Dar CCA și-a încălcat propria Strategie. Cel mai grăitor exemplu în acest sens este acordarea unei licențe de emisie televiziunii rusești NTV, acum doi ani, ceea ce intră în totală contradicție cu viziunea și concepția pe care CCA și le-a asumat. Din această cauză ajungem, printr-un lanț al slăbiciunilor, într-o situație în care parcă nu știm de ce să ne apucăm pentru a remedia măcar ceva în spațiul nostru informațional. Primul obiectiv pe care îl are în față societatea civilă, dar pe care ar trebui să-l aibă în primul rând Parlamentul, este să elibereze de sub control politic CCA și Consiliul de Observatori al Compania publică Teleradio Moldova, pentru că în caz contrar ajungem în situația pe care o descriam mai devreme, și anume că factorul politic decide când să se intervină împotriva propagandei. În realitate însă este nevoie ca acțiunea de combatere a propagandei să fie făcută cu consecvență și într-un mod ritmic, așa încât ea să cuprindă și alte instituții, cum ar fi Serviciul de Informații și Securitate care, având în vedere practicile instituționale, este chemat să colaboreze și cu CCA, și cu alte organizații publice.

Însă avem o situație ciudată, în care Igor Dodon a decis retragerea din Parlament a Strategiei de Securitate Națională, după ce acest document se aflase în Parlament mai mult de un an. O consecință a acestei decizii este că instituțiile de securitate sunt lipsite de instrumente pentru a interveni. Da, am văzut acțiuni ale SIS prin care au fost opriți la graniță agenți de influență ai Federației Ruse. Dar agenții de influență locali sunt lăsați să se manifeste după bunul lor plac, sau mai bine zis după reaua lor voință. Și aici, din vina factorului politic, în lipsa acelei Strategii de Securitate Națională, trebuie să admitem că instituțiile de secu-

ritate sunt legate la mâini. Ele nu pot interveni și nu pot coopera în această acțiune de purificare a spațiului informațional.

Dacă urmărim modul în care înțeleg să reacționeze celelalte state afectate de propagandă, prima lor preocupare este să explice cetățenilor ce este această propagandă și care sunt modalitățile prin care putem rezista. Pentru că tehnicile sunt foarte subtile, cărora le cad pradă și unii jurnaliști bine intenționați. Republica Moldova ar trebui să adune laolaltă toate entitățile interesate de combatere a propagandei, între care societatea civilă, pentru a consolida acest proces. În caz contrar vom avea, inclusiv la urna de vot, aceleași rezultate pe care le-am urmărit în ultimii ani. La alegeri devine evident că rezultatele sunt o consecință a dezordinii în care se găsește spațiul informațional.

M-aș gândi între altele la acele regiuni ale RM care sunt mai vulnerabile din acest punct de vedere, cum este regiunea găgăuză, unde telespectatorii vizionează versiuni moscovite ale televiziunilor rusești, care nu conțin emisiuni locale, așa cum se întâmplă a Chișinău. Nu așa putem să-i apropiem pe concetățenii noștri de alte etnii.”

Igor Munteanu a adăugat: „Societatea civilă nu este doar un furnizor de resurse de la partenerii de dezvoltare; societatea civilă poate să atragă atenția asupra unor situații critice, iar spațiul informațional îl putem trata ca o infrastructură critică a societății. În Ucraina cu acest război care a escaladat în 2014 s-au dezvoltat curente întregi de opinie și de școli cum să își protejeze spațiul informațional în acest război aproape ilegal. Evghenii Magda autorul Cărții «Гібридна війна: вижити і перемогти» face acum cursuri pentru jurnaliști ca să înțeleagă care e diferența între propagandă și informarea obiectivă. Sigur sunt și instituții în RM care fac același lucru, dar am impresia că aceste încercări nu au devenit un efort sistematic al statului de a interveni în logica circulației informației și deseori statul prin agențiile pe care le are, antagonizează actorii privați din piața audiovizualului”.

Experiența INTERNEWS în Moldova

Următorul vorbitor la acest Panel a fost Corina Cepoi, Directoare, reprezentanța Internews în Moldova. Dînsa a menționat că, „Internews are o experiență internațională în domeniul măsurilor de protejare a spațiului informațional. Lucrăm activ și în Ucraina, în Georgia și în Asia Centrală unde am lucrat cel mai recent. Venim cu această experiență pe care vrem să o implementăm și în RM. Avem un proiect de 5 ani cu o contribuție semnificativă a USAID.

Datele statistice pe domeniu sunt îngrijorătoare. Un studiu de anul trecut ne arată că 30 % din cetățeni nu știu ce este dezinformarea, 50% nu știu cum să facă diferența între informație și dezinformare. Până și acel index de sustenabilitate media (MSI este administrat de IREX), a fost inclus un nou criteriu pe o metodologie care este activă de 15 ani se face această monitorizare media în diferite țări. Criteriul se referă anume la abilitățile mediatice a partenerilor de informare de a satisface necesitățile de informare a populației. Și indicatorul pentru RM este cel mai jos, foarte jos. Cum răspundem noi acestor provocări? Noi nu coborâm la nivelul dezinformării, pentru că în niciun fel nici noi, nici donatorii internaționali nu au atâtea resurse pe care le are Rusia. Numai RT în 2015 au cheltuit 247 mil dolari. Nimeni nu poate compara acele resurse cu resursele ale UE sau SUA, mai ales că ele nu sunt unificate la nivel internațional. De aceea abordarea noastră este oferirea informației locale, relevante de care au nevoie oamenii la nivel local, pentru că propaganda care vine din extern nu poate să o ofere. Și pentru noi este foarte important să susținem organizațiile media locale care oferă informații echilibrate și profesioniste din acele eforturi de a informa partenerii, de a informa cetățenii, mai ales pe cei care nu dispun de această informație. Alt aspect de care ne ocupăm, este educația mediatică. Informarea corectă și educarea publicului ce ține de informație de nădejde, informație în care putem avea încredere e foarte importantă și se face pe câteva nivele. În colaborare cu MECC în școli, Centrul pentru Jurnalism Independent are în acest an un curs pilot pentru nivelul primar în mai multe școli în țară realizat cu susținerea DW Akademie. Se mai lucrează la curricula la nivel gimnazial, iar noi ne implicăm la nivel liceal. Pentru

acești tineri este vorba de primul exercițiu de participare la alegeri. În acest sens ei trebuie să fie informați bine și corect. Acest curs este unul opțional și ne-am bucura dacă cel de nivel liceal va deveni obligatoriu. Alt nivel este nivelul comunitar, vom coopera cu Novateca - rețea de biblioteci, pentru că în acele localități unde sunt, ele au devenit centre comunitare. Bibliotecarii au fost instruiți cum să vorbească despre educația mediatică, cum să instruiască comunitățile despre ce e informație falsă și noi ne vom plia pe acest segment și vom lucra în continuare pentru a dezvolta acest mecanism în alte comunități. Internews în Moldova nu crede că contrapropaganda este cea mai bună soluție. Propaganda nu poate fi înlocuită cu un alt tip de propagandă, instituită printr-o legislație mai restrictivă, ci înainte de toate prin exemple pozitive, așa cum o fac statele baltice. „Nu putem trata cancerul cu tuberculoză”, cum a zis o colega din Ucraina. Prin aceasta se coboară la un nivel care nu este profesional. Mi-a plăcut abordarea din Lituania, care are succes în combaterea propagandei, dar nu prin legislație restrictivă cu referința directă la combaterea propagandei, ci prin legislație care combate mesaje de ură (hate speech) și incitare la violență. Avem și noi în legislația noastră asemenea prevederi, dar ele nu se implementează. Nu trebuie de inventat bicicleta, ci trebuie de aplicat cele mai bune practici în domeniu. Ucraina e un caz diferit, o țară care este în război, cu o legislație care nu întotdeauna este acceptată de comunitatea internațională. Este o sabie cu două tăișuri. În același timp acele proiecte care în Ucraina sunt țintite pe educația mediatică arată un efect pozitiv. Ei au măsurat impactul acestor proiecte și poziționarea noastră trebuie să fie cumva similară. Trebuie să susținem vocile locale și să mergem pe educația mediatică într-un cadru legal reformat. Sperăm că având grupul de lucru la Parlament unde se modifică legislația mass media pe 8 domenii, vom avea mai multe succese și realizări. Noi nu trebuie să acționăm împotriva la ceea ce oamenii iubesc (produse TV sau personalități din Rusia, de exemplu), dar să ne uităm ce putem oferi noi ca stat sau UE, prin asta arătând beneficiile valorilor europene pe care putem cu toții să le vociferăm și să le promovăm în continuare.

La rândul său, Igor Munteanu a menționat: „Este foarte important ce face Internews în Moldova pentru a sensibiliza populația pe noțiunile de informa-re și dezinformare. Totodată este salutar și ceea ce fac asociațiile profesionale a jurnaliștilor întărind și consolidând sentimentul de participare la acest corp profesional și întărind instrumentele etice, eu cred că instrumentele deontologice pot să facă ordine în ceea ce se întâmplă în acest moment. Pe de altă parte este important ca în procesul de remediere a spațiului informațional a RM să vedem o interacțiune eficientă și dinamică între actorii societății civile și actorii statali în ceea ce se numește Guvernanță. Nu numai Guvernul este responsabil de anumite rezultate, dar contează efortul colectiv, interacțiune și formatele de discuție în căutarea de soluții. Ucraina este în război, dar eu am să întreb probabil mulți dintre dumneavoastră au aceeași senzație ca nici noi nu suntem în regim de pace, noi nu avem tancuri pe teritoriul RM? Avem. Noi nu avem regiuni întregi care sunt decuplate de la ordinea constituțională, inclusiv în domeniul mediatic și al informării? Avem orașe și regiuni în care se vorbește în alte

limbi decât cea română și atunci ca să asiguri incluziunea socială, ca să strângi cetățenii în jurul statului este nevoie de un efort instituțional dar și de stimularea discuțiilor pe tema loialității față de stat. Am făcut un sondaj de opinie pentru instituțiile democrației locale și am observat că loialitatea față de RM în UAT Găgăuzia este cu 30 % mai mare decât loialitatea față de RM ca stat în raionul Cahul sau Căușeni. Loialitatea însemnând identificarea cetățeanului/respondentului față de stat și localitatea unde locuiește și acest lucru poate fi interpretat diferit, dar și pune multe întrebări – De ce acești cetățeni sunt mai loiali? Și interpreta-re noastră era că UAT Găgăuzia prin autonomia sa din 1995 a obținut mai multe avantaje decât celelalte localități cu regim de administrație convențional și în acest fel ei se atașează la statul RM prin instituții specifice pe care le-au primit ca urmare a devoluției politicile din RM. Faptul că sunt decuplați de procesul larg de informare, privesc TV rusești, fierb mai mult în fiertura lor locală este o problemă a statului. Noi nu reușim să marșăm, să avem rezultate pe incluziunea acestor oameni.”

Structura spațiului mediatic din RM în fața noilor tehnologii de presă

Reprezentând portalul Moldnova, jurnalista Virginia Nica a prezentat o comunicare asupra impactului noilor tehnologii informaționale în contextul războiului de tip hibrid. Ea a menționat că, „pentru a vedea mai clar acest tablou trebuie să evidențiem niște caracteristici și tendințe care au arătat întotdeauna care este starea de lucruri în mass media și care sau perpetuat în timp având uneori un impact negativ. Pornim de la aceea că noi ca presă sau instituții de presă avem în față un public restrâns de oameni, de ce restrâns, pentru că este un efect al migrației. Acești oameni ca și consumatori de informații sunt divizați pe criterii lingvistice, etnie. Pe de altă parte avem instituții de presă care sunt divizate la rândul lor pe criterii politice, care duc o luptă acerbă și conștientizăm că până la urmă, mass media, problemele cu care s-au confruntat până acum, ajunge să vadă de fapt cum se aprofundează dificultatea de activitate a acestora. Anume nivelul

înalt de competiție politică a adus la aceea că au fost create tot mai multe instituții de presă, instituții media, avem o legislație defectuoasă care împiedică accesul la informație, avem experți care în mare parte nu ne pot explica anumite stări de lucruri și fenomene și ne confruntăm cu practica birourilor de presă care pot fi privite ca un fel de piedică în activitatea jurnalistică, însă nu trebuie privită doar ca pe un impediment pentru noi, dar ca o parte a ceea ce alimentează acest război informațional. Pentru că de obicei apelăm la birourile de presă care au un fel de tehnici și tactici, care la început te lasă să crezi că sunt deschiși pentru cooperare, ca în final să vezi ca informațiile solicitate, în exclusivitate sunt prezentate numai pentru mass media afiliate politic. În acest lucru vedem cazul justiției televizate, or această practică de a difuza unilateral o informație duc la ceea ce vorbim azi amenințări hibride, despre dezinformare și manipulare. Un alt

aspect care de fapt alimentează ceea ce avem noi azi în presă, este practica politicianilor de a vorbi exclusiv la instituțiile media care fac parte din cercurile lor politice. Un alt motiv pentru care mass media se confruntă cu ceea ce discutăm astăzi este piața a publicității, care este monopolizată. Pe lângă aceste caracteristici ale mass media, tendințele și problemele pe care le-am descris până acum, a urmat utilizarea noilor tehnologii informaționale care la prima vedere par a ne facilita munca, contribuie la crearea mass media mai independente, mai axată pe informații veridice. Însă din păcate, având în vedere că și spațiul informațional din RM este unul specific, unul dezechilibrat, am ajuns la situația în care asistăm la un fel de involuții de sistem. De ce se întâmplă acest lucru? Sunt și aici mai mulți factori. De exemplu au scăzut costurile de creare a unei TV, politicianii au conștientizat că le este foarte ușor să creeze un post TV și să își facă campanie electorală în permanență prin informații prezentate din „prima sursă” și propagandă politică. Aceeași situație este și în cazul posturilor radio. Mai avem și ceea ce de fapt a pornit acest impact negativ al tehnologiilor informaționale asupra mass media, trecerea în agonie a presei scrise și transferarea a tot ceea ce înseamnă ziar - în on-line. Or acest transfer a adus la ceea ce ne-am pomenit cu o aglomerație de site-uri, portaluri de știri care se luptă pe segmentul acesta, având în vedere că nu dispun de alte surse de finanțare ca să fie vizibile în fața celor care pot să le asigure funcționalitatea pe mai departe, de a merge pe știri și titluri provocatoare, dezinformări, care nu sunt documentate, care nu sunt prezentate în profunzimea lor și până la urmă se creează o astfel de confuzie între TV, radio, presa on-line, deoarece tot ceea ce merge pe ecrane, merge și în internet. Mai asistăm și la un fenomen – din consumator de presă on-line devine consumator de opinie prin bloguri. Faptul că tot mai mulți moldoveni dețin diferite gadgeturi, sa produs un fel de schimbare a calității consumatorului. Această practică mai nou de a «scrolui», pofta de a vedea titluri, a scăzut și calitatea consumatorului. El nu mai este interesat să cunoască, să vadă care este totuși substratul veridic al unei informații din spațiul public. Dar vedem - consumatorul dorește să citească titluri și să facă concluzie în baza acestor titluri scurte cu multe sintagme provocatoare. Ce avem noi în rezultatul acestei competiții? Pe de o parte tendințele pe care le-am avut întotdeauna în mass media, pe de altă parte ceea ce sa creat după acest salt a tehnologiilor informaționale ca instrument utilizat de mass media autohton. Avem pe de o parte un

public care are acces doar la TV care sunt predominante de show-uri, știri și emisiuni din est, pe de altă parte avem publicul care urmărește doar media on-line, informația cărora este axată pe știri prezentate unilateral, uneori fără obiectivitate și veridicitate despre care, de multe ori se spune că sunt indispensabile în această meserie. În această aglomerație se pierd materialele bune, informațiile care arată ce se întâmplă cu adevărat în diferite domenii: politic, economie, securitate, etc. Până la urmă aceste instrumente creează o stare de lucruri periculoase. Când vorbim despre amenințările hibrid, acum tot mai clar se creionează faptul că noi avem un război informațional la noi în RM.

Avem toate elementele acestui război, mercenariat în presă care se creează prin portaluri de știri false, fake news și sunt la ei acasă. Pe de altă parte avem „pionii” propagandei Kremlin prin NTV, SPUTNIK și altele. Tot ceea ce vorbim noi este de fapt în baza unor observații empirice și lipsesc acele studii de calitate care ar fundamenta științific ceea ce se întâmplă în mass media de la noi. Și eu înțeleg că, atunci când vorbim de mediul on-line se merge pe principiul că este liber, dacă este controlat excesiv, vorbim despre cenzură, însă eu cred că, anume în baza unor astfel de studii, prin implicare unor experți în legislație, în reglementare foarte bine pregătiți, s-ar putea de găsit acea cale de mijloc, care să nu mai permită în media on-line să apară titluri care atacă persoana, cu insulte și instigă la ură, sau știri false, și atunci această cale de mijloc ar permite ca acest spațiu să nu fie controlat, dar să fie reglementat în mod corect, care să scoată publicul din sfera asta a consumatorului de orice, care este nociv, care duce la manipulare, dezinformare și nu în ultimul rând zombare. Iar toate aceste lucruri înseamnă de fapt moartea unei societăți, societate care este vulnerabilă în fața acestor atacuri și care va răspunde foarte lejer la comanda unor interese venite din interior sau exterior, unele fiind de interes geopolitic. Ceea ce creează speranța că acei consumatori de informație din RM până la urmă vor ajunge să primească informație de calitate, bine documentată cu toate principiile necesare, sunt oameni care încă au acea sete de informație calitativă. Dar pentru asta trebuie să fie o legislație bună, acces la informații mai liber, profesioniști în presă, pentru că știm că facultățile de jurnalism „produc” jurnaliști, dar profesionalismul lor an de an este tot mai slab. Numai în acest caz ar avea de câștigat jurnalismul de calitate, ar exista un fel de armă împotriva acestor amenințări hibride în spațiul informațional.”

Cercetarea comparativă a doi actori externi și discursurile lor asupra audienței naționale din RM, UE și Federația Rusă

În continuare, Igor Munteanu, Directorul IDIS a prezentat concluziile unei cercetări (anexa 2) efectuate în cadrul proiectului EU-STRAT (<http://eu-strat.eu/>), finanțat cu sprijinul Uniunii Europene, în care s-a efectuat o cercetare comparativă a doi actori externi și discursurile lor asupra audienței naționale din RM, UE și Federația Rusă. Studiul s-a efectuat în 3 state ale Parteneriatului Estic – Belarus, Ucraina și RM. În ce a constat această cercetare? Împreună cu partenerii am încercat să găsim răspunsul la următoarele întrebări: Discursul UE și Rusia, mesaj și canale de influență în EaP (3 state examinate prin comparație) Ce fel de mesaje sunt transmise: politica discursului, concepte, idei, discurs.

Cine transmite, cine facilitează ori multiplică mesajul? Care-i impactul mass media? Cum percep cetățenii actorii externi menționați? (forthcoming) Este UE o putere Soft, normativă sau transformativă?

Cei interesați pot citi studiile EU-STRAT la următoarea adresă:

1. <http://eu-strat.eu/wp-content/uploads/2017/04/EU-STRAT-Working-Paper-No.-1-1.pdf>;
2. http://viitorul.org/files/EU-STRAT-Working-Paper-No.-3_0.pdf;
3. http://viitorul.org/files/WP4%20publication%20final_1.pdf.

Falsurile în media. Cum le putem demonta?

Următoarea vorbitoare a fost Lilia Zaharia, Reporteră la API (Anexa 3). Ea a menționat: „Când vorbim de propagandă trebuie să evidențiem propaganda internă și externă promovate la anumite instituții media afiliate guvernării sau unor grupuri politice. Dar este și o avalanșă a știrilor false și a portalurilor care promovează aceste știri. În ultima jumătate de an s-a acutizat problema site-urilor fantomă care infectează spațiul informatic în prezent, iar cetățenii devin victime ale acestui război informațional. Prin diferite analize am demonstrat falsurile mediatice, și portaluri-clonă înregistrate în afara Republicii Moldova, dar care încearcă să discrediteze organizațiile de media credibile. Toate aceste portaluri au aceleași trăsături, fiind create în aceeași ZIP pe aceleași servere fie în România fie în SUA. Aceste portaluri nu prezintă informații de contact, nume și alte atribute necesare. Atrage atenția sloganul portalului, publicat pe pagina de Facebook: „Noi suntem alternativa presei captive”. La o analiză mai atentă ne dăm seama că e mai degrabă o încercare de sabotare online a opoziției, mai ales că a promovat necesitatea adoptării sistemului electoral mixt (promovat de PD-PSRM). Site-ul www.stopfals.com este un

site-clonă care nu are nicio legătură cu organizațiile care realizează campania împotriva informațiilor false și tendențioase STOP FALS!: API, CJI și ATVJI. Acest site-clonă a fost înregistrat la 19 septembrie 2017 pe un server din SUA, în aceeași zi fiind creat și grupul cu aceeași denumire din rețeaua de socializare Facebook, care au preluat neautorizat logotipul și disclaimerul campaniei STOP FALS! În acest sens autoritățile abilitate trebuie să se sesizeze și să pedepsească persoanele responsabile de comiterea acestor infracțiuni, ceea ce nu avem la moment.

Cum luptăm cu falsurile? Jurnaliștii și redacțiile instituțiilor mass-media să se solidarizeze împotriva falsificatorilor realității și să desfășoare activități de informare corectă a publicului despre fenomenul „știrilor false” pentru a-i ajuta pe cetățeni să nu devină victime ale manipulărilor informaționale, puse la cale de persoane și grupuri de interese politice sau de altă natură; Cetățenii să fie educați și să verifice informația din mai multe surse; În acest sens autoritățile abilitate trebuie să se sesizeze și să pedepsească persoanele responsabile de comiterea acestor infracțiuni, ceea ce nu avem la moment.

Analiza ultimilor evoluții la nivelul UE în domeniu și reflecțiile asupra Republicii Moldova

Expertul pentru politici de securitate a IDIS Romanian Vasiloi a prezentat ultimele evoluții în domeniu și care sunt reflecțiile lor asupra Republicii Moldova. El a menționat că, „începând cu anul 2015 securitatea spațiului informațional, dar și a riscurilor unui război hibrid la nivelul UE este acordată o atenție sporită din mai multe considerente. Este evident că nu atunci au fost pentru prima dată conștientizate aceste riscuri, dar anume atunci au fost luate deciziile legislative, cum le numesc eu, la nivelul instituțiilor europene. Și aici mă refer la câteva din ele: „1. Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor (COM(2015) 185 final, din 28.4.2015) - Agenda europeană privind securitatea, care recunoaște că amenințările hibride ar putea înregistra o creștere în următorii ani, fiind o prioritate identificată cu privire la care sunt necesare acțiuni imediate. 2. Rezoluția Parlamentului European din 23 noiembrie 2016 referitoare la comunicarea strategică a UE pentru a contracara propaganda părților terțe împotriva sa (2016/2030(INI)), care denunță “propaganda” antieuropeană tot mai virulentă din partea Rusiei, dar și a Statului Islamic și cere blocului comunitar să reacționeze printr-un discurs ofensiv și să facă din această comunicare strategică o prioritate. Totodată rezoluția stabilește strategiile de comunicare strategică a UE de contracarare a propagandei părților terțe împotriva sa. 3. Comunicarea Comună către Parlamentul European și Consiliu “Cadru comun privind contracararea amenințărilor hibride” - Un răspuns al Uniunii Europene (JOIN(2016) 18 final din 6.4.2016). Printre altele, această Comunicare stabilește măsuri concrete pentru SEAE, dar în particular constituire unui centru unic pentru analiza amenințărilor hibride, în cadrul Centrului de analiză a informațiilor al UE, precum și mecanisme de comunicare strategică, care ar trebui să utilizeze pe deplin instrumentele aferente platformelor de comunicare socială, precum și mijloacele de comunicare vizuale, audio și online tradiționale.

La acest cadru legislativ și normativ mă voi opri. La nivelul UE s-a reușit o consolidare, o conștientizare

a problemicii în domeniu, ceea ce nu avem încă în RM.

Eu însă voi trece și la măsurile instituționalizate la nivelul UE, urmare a pachetului de documente despre care am vorbit mai sus. Aș evidenția unele din ele, pentru că sunt mai multe, cum la nivelul UE, statelor membre, precum și organizațiilor internaționale. 1. Centrul Internațional pentru Studii în Apărare (ICDS), care a fost înființat în martie 2006 și este operațional în 2007, dar începând cu anul 2015 a dezvoltat un program nou - SECURITATE ȘI reziliență. Prin acest program, ICDS abordează amenințările non-militare la adresa securității naționale și internaționale (securitatea soft), precum și modalitățile de construire a rezistenței naționale la scară largă. 2. În 2013 sunt bazele formării NATO StratCom CoE, devenind pe deplin operațional în ianuarie 2014 (urmare a Declarației de la Summit-ul NATO din Wales/Țara Galilor), care “are contribuție semnificativă la eforturile NATO ... în domeniul comunicațiilor strategice”. 3. În 2015 în urma Concluziilor Consiliului European din 19-20 martie 2015 este creat Grupul Operativ East StratCom, cu scopul de a comunica politicile UE și de a contracara propaganda și dezinformarea împotriva UE, în special a Federației Ruse. Totodată, acest grup este axat pe comunicarea proactivă a politicilor UE în vecinătatea estică (Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova și Ucraina) dar și Federația Rusă. 4. În data de 2 octombrie curent a devenit operațional Nybrid CoE. Acest Centru de excelență a Guvernului Finlandei este susținut de 12 state membre ale UE, UE și NATO și a fost înființat urmare a Declarației Comune al UE și NATO la summit-ul de la Varșovia. Acest Centru are ca scop lupta împotriva amenințărilor și atacurilor hibride (agresiunea militară combinată cu măsuri politice, diplomatice, economice, cibernetice și dezinformare etc.), în principal campaniile de dezinformare și propaganda intensă venite dinspre Rusia și radicalizarea grupării Statul Islamic. Totodată va consolida o serie de inițiative în combaterea războiului hibrid, inclusiv dialog strategic, cercetare, formare, consultare. Este prevăzută inițierea unor campanii

de informare, precum și dezvoltarea capacităților de comunicare strategică. Deși Republica Moldova a arătat interesul său prin abordarea cooperării cu Hybrid CoE (la data de 13 martie curent Viceprim-ministrul Andrei Galbur a avut o întrevedere comună cu Subsecretarul de Stat al Finlandei pentru Afaceri Europene, Jori Arvonen), rezultate nu vedem, sau ele nu sunt făcute publice. Precizez că, Centrul prevede cooperarea numai statelor membre UE și NATO, însă articolul 4 din Memorandumul de constituire oferă posibilitatea de participare a statelor îngrijorate din parteneriatului PARP, RM fiind membru, precum și participant la EAPC. 5. Și unele state au dezvoltat mecanisme eficiente în acest domeniu, voi enumera câteva dintre ele: Statele Baltice, Cehia (CLITAH), România (LARICS), Ucraina (Information Resistance) și altele.

Toate aceste instituții fiind operaționale vin cu o valoare adăugată pentru diferiți actori statali și non-statali, organizații internaționale (studii, recomandări, campanii de informare, exerciții țintă, etc.). Scopul final fiind crearea și dezvoltarea instrumentelor de coordonare, abordări comune cu privire la comunicarea strategică, de gestionare a amenințărilor cu caracter informal și hibride, analize, măsuri de prevenție și detectare a situațiilor de pericol. Doar o paranteză voi deschide – și RM este beneficiarul acestor activități, însă cu o rectificare, cei mai interesați actori fiind societatea civilă și unele mass media, care au proiecte comune.

Dar ce avem noi la nivel național în realitate? Din punct de vedere al cadrului legislativ, normativ și de

politici în acest domeniu avem un vacuum enorm. Tot asta putem constata și despre cadrul instituțional la nivel național și asta necătând la unele acțiuni sporadice, dar nu sistematice, pentru a remedia starea de lucruri. Deși avem unele aspecte pozitive precum comunicarea strategică (exemplul MAEIE), asta nu se răsfrânge asupra celorlalte autorități ca și concept și abordare comună, și asta este o problemă, pentru că anumite instrumente le avem, dar nu le implementăm, sau sunt depășite de timp (în domeniul apărării - Strategia de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale pentru anii 2012-2016, în domeniul afacerilor interne - Strategia de comunicare a Sistemului Afacerilor Interne pentru 2014-2016). Am atras atenția că nu avem un cadru de politici în acest domeniu. Atât timp cât se frânează intenționat acest lucru, atât timp cât războiul informațional nu este conștientizat ca un risc major la adresa securității naționale, atât timp cât autoritățile noastre nu își îndeplinesc “angajamentele internaționale”, cum le place să spună, și nu angajamentele pentru cetățeni, pentru țară, care corespund interesului național, noi vom spune că este o sabotare și tergiversare intenționată, pentru că unor actori nu le corespunde intereselor proprii, de partid, economice, financiare, etc. Și la final voi reitera, că societatea civilă are rolul său în societate, da societatea civilă va prelungi activitățile de cercetare, educație, sensibilizare, dar dacă nu va fi un front comun – Autoritățile statului, societatea civilă, cetățenii, partenerii de dezvoltare, toate aceste eforturi nu se vor solda cu succes.”

Mesajul din partea Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene

La sfârșitul conferinței a vorbit viceministra MAE-IE, Daniela Morari. Ea a menționat următoarele: „Pentru MAEIE este foarte important de a învăța și de a înțelege cum am putea să comunicăm și să informăm, în particular pe dimensiunea integrării europene. În mai puțin de o lună vom avea summitul PE și vă aduceți aminte precedentul summit și acel val de dezinformare în statele Parteneriatului Estic cu privire la evoluțiile în dialogul cu UE, în particular al RM. Aș dori să punctez că pe dimensiune de comunicare și libertății de exprimare suntem în dialog permanent cu UE, dar și aceste dimensiuni sunt reflectate în Acordul de Asociere cu UE și Planul Național de implementare a AA, unde este un capitol separat ce ține de CCA și audiovizual, consolidare capacităților instituționale fiind o prioritate. Suntem cu părere de rău în întârziere

în acest lucru, dar vom avansa mai mult până la finele acestui an. Este importantă cooperarea cu instituțiile europene în această direcție (STRATCOM și altele), dar suntem interesați să învățăm cum am putea să fim eficienți activând în echipe mici, ca să fim auziți în grupuri mai mari cu informație calitativă pentru a opri știrile false. Și aici avem nevoie de a face acest lucru în comun, pentru că sunt experiențe în alte state care trebuie să le învățăm. O deficiență asupra căreia lucram este comunicarea strategică, inclusive și în contextual reformei APC la moment, pentru a dezvolta aceste capacități. Noi încercăm să acoperim această dimensiune în MAEIE și încurajăm autoritățile să facă același lucru. Noi susținem aportul societății civile de monitorizare a implementării Acordului de Asociere, care este o plus valoare la eforturile noastre”.

Sinteza recomandărilor expuse în cadrul Conferinței

1. Perfecționarea cadrului legislativ național în domeniul spațiului informațional, astfel încât să fie create mecanisme clare, transparente pentru reglementarea răspunsurilor la amenințările și vulnerabilitățile hibrid, în particular de rezolvare a problemelor de incitare la ură și violență.
2. Dezvoltarea mecanismelor de educație media-tică ca instrument de combatere a propagandei și siguranța online / securitatea digitală.
3. Reformarea CCA, astfel încât să fie scos de sub influența politicului, cu urgentarea aprobării noului cadru legislativ și normativ.
4. Recunoașterea și demascarea oficială a războiului propagandistic și de dezinformare al Federației Ruse
5. Adoptarea unei legi speciale privind protecția spațiului informațional moldovenesc, care ar prevedea inclusiv condițiile de acces și retrans-misie pe piața audiovizuală autohtonă a radio-difuzorilor străini
6. Crearea și dezvoltarea mecanismelor de Comu-nicare Strategică la nivel de Executiv și autorități, precum și mediatizarea cazurilor flagrante com-ponente ale războiului informațional.
7. Dezvoltarea cooperării bilaterale cu Ucraina și Romania, precum și cele multilaterale, regio-nale în domeniu.
8. Dezvoltarea dialogului cu instituțiile interna-ționale competente: NATO StratCom COE, Hybrid CoE, ICDS și altele.
9. Crearea platformei tematice de dialog între au-torități și societatea civilă.
10. Implementarea conform termenilor de referin-ță a prevederilor Planului Național de Acțiuni pentru Acordul de Asociere Republica Moldo-va – Uniunea Europeană la capitolul reformelor instituționale a audiovizualului.
11. Dezvoltarea mecanismelor de susținere a pro-dusului mediatic și organizațiilor media autoh-tone prin oferirea condițiilor fiscale preferenți-ale.

Anexa 1

09:30 – 10:00	Cafeaua de bun venit/Înregistrarea
10:00 – 10:10	Cuvânt de salut din partea organizatorilor Igor Munteanu, Director, IDIS Viitorul
10.10 – 10.20	Cuvânt de salut - Parlamentul RM Eugen Carpov. Vicepreședintele Comisiei Securitate Națională, Apărare și Ordine Publică, Parlamentul Republicii Moldova
10:20 – 12:00	Vlad Țurcanu, Expert media, Ex-Consilier prezidențial Corina Cepoi, directoare, reprezentanța Internews în Moldova Virginia Nica, Jurnalistă, Portalul de știri Moldnova Igor Munteanu, Director, IDIS Lilia Zaharia, Jurnalistă, Reporteră specială API Rosian Vasilo, Expert, Studii Securitate, IDIS
12:00 – 12:30	Întrebări și Concluzii
12.30 – 13.00	Intervenții din partea autorităților naționale competente (Parlamentul RM, Guvernul RM, CCA, Parlamentul RM, Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Afacerilor Interne).
13.00	Sfârșitul Conferinței

Soft power, discurs și percepție: UE și Rusia în comparație

Leiden University with SYMPA, IDIS, and UIPP

Prezentare sintetică la chișinău – Igor Munteanu



Universiteit
Leiden
The Netherlands



Discover the world at Leiden University

Cercetarea EU-STRAT



- Discursul UE și Rusia, mesaj și canale de influență în EaP (3 state examinate prin comparație)
- Ce fel de mesaje sunt transmise: politica discursului, concepte, idei, discurs
- Cine transmite, cine facilitează ori multiplică mesajul?
- Care-i impactul mass media?
- Cum percep cetățenii actorii externi menționați? (forthcoming)

Discover the world at Leiden University

UE : Puterea Soft, normativă sau transformativă în comunicarea sa cu partenerii săi din EaP?



Universiteit
Leiden
The Netherlands



Discover the world at Leiden University

Este UE o putere Soft, normativă sau transformativă?



Soft power :

- Ceea ce reprezintă UE ca uniune de state prospere cu cetățeni liberi
- Interdependența economică și comerțul (Nye 1990)
- Politicile UE afectează statele și cetățenii din vecinătatea UE, inclusiv prin difuzarea unor norme specifice pentru UE ca idei universale
- Idei, mesaje și canale de comunicare, legături culturale și istorice de afinitate cu țările din PaE

Puterea normativă: accentul pe norme, valori și drepturi

Puterea transformativă: îbinarea puterii normative și a interdependenței economice cu condiționările de pre-aderare, cererea unor reforme profunde

Discover the world at Leiden University

Mesajul UE: date și conceptualizare



- Comunicarea oficială a Delegației UE (web-sites, inițial 2 luni; Ianuarie-Iunie, 2017)
- 2 coduri de țară, liste de filtre de măsurare
- Content analysis bazat pe concepte analizate din timp
- Concepte de bază conform criteriilor de la Copenhaga și logica acordurilor de asociere
- Definirea conceptelor de bază și orizontul lor ne permite să analizăm elementele puterii soft, puterea normativă și transformativă

Discover the world at Leiden University

Cele mai importante concepte UE Bel (ianuarie – iunie 2016)



Concepts	Mentions	%
Drepturi	98	20 %
Valori UE	84	17 %
Informație generală	82	17 %
Statul de drept	29	6 %
Importanța relațiilor	27	5 %
Cooperarea regională	24	5 %
Securitate	22	5 %
<i>Total</i>	<i>498</i>	

Discover the world at Leiden University

Cele mai importante concepte EU-MD (ianuarie - iunie 2016)

Concepts	Mentions	%
Informație generală	97	16 %
Asistență	96	15 %
Reforme	71	11 %
Economie	64	10 %
Cooperare regională	56	9 %
Statul de drept	40	6 %
<i>Total</i>	<i>627</i>	

Discover the world at Leiden University

Cele mai importante concepte EU-UA (Ianuarie-Iunie 2016)

Message	Mentions	%
Informație generală	115	26%
Democrație	54	12%
Asistență	53	12%
Reforme	35	8%
Oameni	25	6%
Statul de drept	24	5%
<i>Total</i>	<i>448</i>	

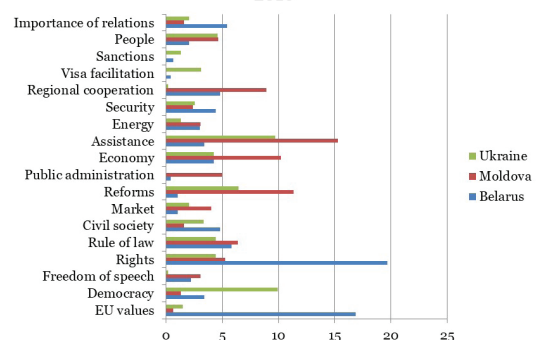
Discover the world at Leiden University

Conceptele fundamentale menționate în Discursul UE (Ianuarie-Iunie 2016)

Country	Concept (%)			
	Highest	2nd	3rd	4th
Moldova	Info generală (16%)	Asistență (15%)	Reforme (11%)	Economie(10 %)
Belarus	Drepturi (20%)	Valori UE (17%)	Informație generală (17%)	Statul de drept (6%)
Ukraine	Informație generală (26%)	Democrație (12%)	Asistență (12%)	Reforme (8%)

Discover the world at Leiden University

Mesajele UE în statele Parteneriatului Estic % conceptelor în funcție de țară Ianuarie – Iunie 2016



Discover the world at Leiden University

Concluziile studierii mesajelor în discursul UE

Evaluarea comunicării ENP prin intermediul delegațiilor:

- Încă destul de orientate spre eveniment, prea multă informație generală
- Comunicarea oficială a UE conține prea multe concepte mixte, corespunzătoare 'soft', 'normative' and 'transformative power'
- Comunicarea UE se pliază pe specificul țării : e.g. economie vs. dreptur
- Discursul este orientat spre reforme, cu excepția Belarus, în care ținta este pe norme și valori
- Discursul este susținut de noi actori și de o serie de canale noi de comunicare (EastStrat.com)

Discover the world at Leiden University

Implicații viitoare și provocări

- Mesajele spre Belarus nu corespund pe deplin așteptărilor cetățenilor (e.g. Korosteleva 2016 survey)
- Mesajele spre Ucraina accentuează democrația și reformele, deopotrivă cu economia
- Reprezentanții mass media din RM pun la îndoială accentul pe susținerea economică (sondajul Mai, People Watch, susținerea externă)

Discover the world at Leiden University

Discursul Politicii Externe a Federației Ruse Official Statements and Outsourced Informal Actors

Mesajele rusești și canalele de comunicare

Analiza discursului oficial rus (Foreign Policy Concepts and President Addresses to the Federal Assembly during Putin's third term):

- Cum apelează Rusia la audiența sa din spațiul post-sovietic ? (content of messages)
- Care sunt conceptele cheie pe care liderii ruși le aplică? Care este echilibrul între diverse subiecte și areale de referință?
- Care este echilibrul între mesaje ? (proportion of topics)

Identificarea canalelor și actorii ne-oficiali prin care Rusia distribuie mesaje sale în Belarus, Moldova, Ukraine

Discover the world at Leiden University



Universiteit
Leiden
The Netherlands



Discover the world at Leiden University

Russian messages: core areas and concepts



Suveranitate și putere

Ordinea globală: securitate, economie, instituții internaționale și drept, caracterul multipolar și diferențele civilizaționale
Suveranitate: Suveranitatea statului rus; alte țări; 'dreptul de a acționa într-un mod suveran'
Sfera regională de influență: securitate; instituțiile integraționiste conduse de Rusia

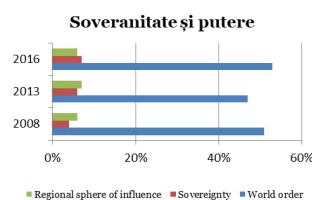
Civilitate și identitate

Identitatea rusă/euroasiatică: promovarea și protejarea culturii ruse, spațiul cultural comun, limba rusă și compatrioții
Rusia prezentată ca "Europa veritabilă": a 3 Romă, apărarea valorilor tradiționale.
Definirea valorilor universale/Europene

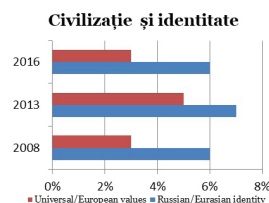
Prosperitate

Modernizarea (economică) în Rusia: atractivitatea economică ca Soft Power
UEA: integrarea economică a spațiului ex-sovietic

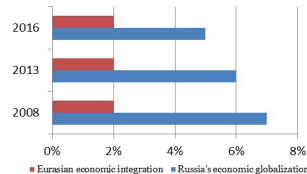
Discover the world at Leiden University



Rusia: concepte și arene

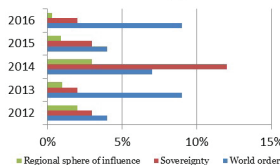


Prosperitate



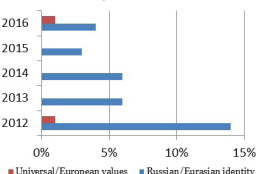
Discover the world at Leiden University

Suveranitate / putere

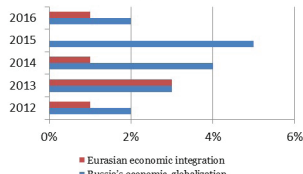


Rusia: concepte și arene

Civilitate & identitate



Prosperitate



Discover the world at Leiden University

Mesaje rusești și concepte de bază



- **Continuitatea** măsurată ca intensitate în diverse documente
- Cele mai multe din Conceptele Politicii externe rusești sunt despre opiniile sale cu privire la ordinea globală
- Acetunarea securității (regională/globală) tot mai puternică în timp
- **Componentele economice** în discursul de politică externă nu este mai puțin important decât identitatea civilizațională
- Multă atenție este dedicată UEA și integrării sale, dar promovarea sa este secundară
- **Suveranitatea:** Cât timp Occidentul se amestecă în treburile suverane ale altor state, confirm narativelor Rusiei, statul rus este obligat să-și apere suveranitatea
- Lipsesc cu desvărire mențiuni la 'flumea rusă'

Discover the world at Leiden University

Canale rusești de comunicare



A fost alcătuită o bază de date din ideile, mesajele și discursurile care promovează Soft Power rusesc în Belarus, Ucraina și RM:

- Partide politice
- Oligarhi și conexiuni de business în favoarea Rusiei
- Organizații culturale și educaționale cu rol de umbrelă
- Biserica Creștin Ortodoxă Rusă
- Legături educaționale
- Mass media

Discover the world at Leiden University

Actori și Canale care promovează influența rusă



Belarus	Moldova	Ukraine
One Russkiy Mir Foundation centre	Four Russkiy Mir Foundation centres	11 Russkiy Mir Foundation centres
Rosstrudnichestvo Centre for Science and Culture	Rosstrudnichestvo Centre for Science and Culture	Rosstrudnichestvo Centre for Science and Culture
Nearly 25000 students studying in Russia	Nearly 25000 students studying in Russia	Nearly 13000 students studying in Russia
Coordinating Council of Russian Compatriots in Belarus	Coordinating Council of Russian Compatriots in Moldova	All-Ukraine Coordinating Council of Russian Compatriot Organizations
Orthodox military-patriotic clubs in Grodno region	Prominent figures in Orth. church e.g. Bishop of Bălți	Youth/education projects through NGOs such as Orthodox Ukraine
Young Rus'	Young Guard	NGO 'Russian School'

Discover the world at Leiden University

Observații cheie: actori și canale



- Abundența de actori care vehiculează tematica "compatrioților" și a vorbitorilor rusofoni care promovează narativul **Ruski Mir** (different than in the official documents)
- Nu există date privitoare la scopul explicit al difuzării politicilor **autoritare**, dar mai degrabă promovarea rolului Rusiei drept centru de gravitate care poate apela la receptorii de limbă rusă, la legăturile de ordin slav, la spiritul creștin ortodox.
- Actorii și organizații finanțate de Rusia sunt destul de numeroase în toate statele PaE care se identifică cu narativele Ruski Mir și Bisericii aceste conexiuni alimentează narativul rus și imaginea pe care Rusia dorește să-o proiecteze, și are potențialul de a fi permanent prezente în mass media din EaP.

Discover the world at Leiden University

UE și Rusia în știrile de seară

What image of the EU and Russia do citizens get from TV?



Discover the world at Leiden University

Teams involved (TV monitoring)



➤ **Leiden University:** Dimitrova, Toshkov, Mazepus, Frear



➤ **Belarus:** Chulitskaya, Ramasheuskaya (SYMPA)



➤ **Moldova:** Parvan (IDIS)



➤ **Ukraine:** Grytsenko (UIPP)

Discover the world at Leiden University



TV monitoring



607 news broadcasts

377 hours

1805 news items

Belarus:

- Belarus 1 (state)
- ONT (state)

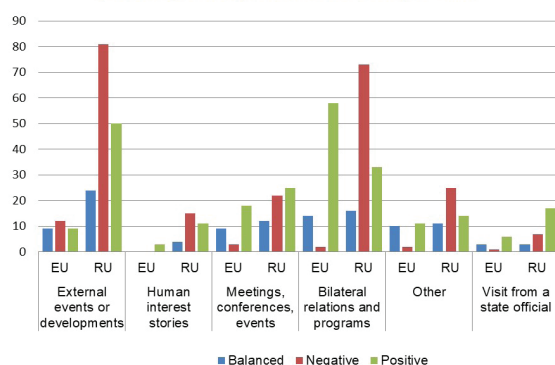
Ukraine:

- First National TV (state)
- 1+1 TV (private)

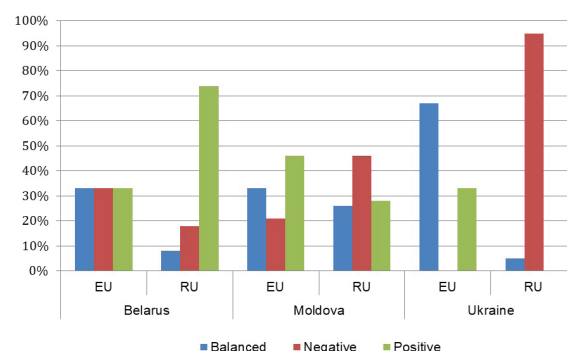
Moldova:

- Prime TV (private, RU)
- Moldova 1 (state, RO)
- Pro TV Chisinau (private, RO)

Știrile: principalele teme UE și Rusia



Știrile: evaluarea UE și Rusia în fiecare țară apart



Mai multă informație în Working Papers



“Soft, Normative or Transformative Power: What do the EU’s communications with Eastern partners reveal about its influence?” (A. Dimitrova, M. Boroda, T. Chulitskaya, V. Berbeca and T. Parvan)

“A New Turn or More of the Same? A Structured Analysis of Recent Developments in Russian Foreign Policy Discourse” (M. Frear, H. Mazepus)

“The Elements of Russia’s Soft Power: Channels, Tools, and Actors Promoting Russian Influence in the Eastern Partnership Countries” (A. Dimitrova, M. Frear, H. Mazepus, D. Toshkov, M. Boroda, T. Chulitskaya, O. Grytsenko, I. Munteanu, T. Parvan, I. Ramasheuskaya)

Available at: eu-strat.eu

Principalele observații ale monitorizării



- O parte importantă din știrile difuzate de canalele de TV locale (ne-rusești) nu au o poziție fermă în domeniul narativelor de politică externă (fără geopolitică, fals!)
- **Canalele Belaruse** acoperă Rusia destul de pozitiv, canalele **Ukrainene sunt aproape integral negative**
- Cu excepția canalelor rusești, știrile TV din RM și Belarus sunt în general echilibrate
- **Statele UE primesc o acoperire substanțială, aproape similară UE, iar împreună mai mult decât Rusia și UEA**

SPAȚIUL INFORMAȚIONAL ÎN MIJLOCUL AMENINȚĂRILOR HIBRIDE

FALSURILE ÎN MEDIA.

CUM LE PUTEM
DEMONTA?

Lilia Zaharia, API



Site-urile false au preluat și au adaptat nume cunoscute de organizații și instituții media pentru a părea cât mai credibili (Jurnal – Jurnalul; Ziarul Național – Ziarul Națiunii, clona site-ului publicației "Ziarul de Gardă" etc.).

Ele sunt create în aceeași zi (7 februarie 2017) și pe aceleași servere din România (Bistrița-Năsăud).

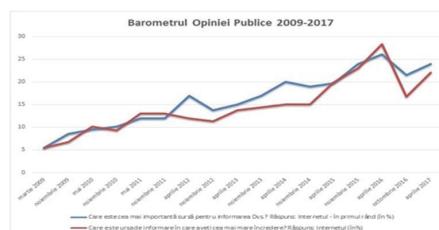
Nu găsim niciun nume sau firmă de administrare, ci doar câteva adrese de e-mail la fel de obscure ca și conținutul lor: telegraphcontact@gmail.com, libertatepresei@gmail.com și z.natiunii@gmail.com.

„Site-urile fantomă” - un pericol pentru spațiul informațional

În decurs de opt ani, procentul moldovenilor care declară că se informează în primul rând de pe Internet a crescut simțitor, de la 5% în martie 2009 până la 24% în aprilie 2017.

Paralel a crescut și încrederea cetățenilor în conținutul online – 22% spun că au cea mai mare încredere în Internet (aprilie 2017). (Sursa: Institutul de Politici Publice)

„Site-urile fantomă” - un pericol pentru spațiul informațional



„Site-urile fantomă” - un pericol pentru spațiul informațional



„Site-urile fantomă” - un pericol pentru spațiul informațional



„Site-urile fantomă” - un pericol pentru spațiul informațional

Atrage atenția sloganul portalului, publicat pe pagina de Facebook: „Noi suntem alternativa presei captive”.

La o analiză mai atentă ne dăm seama că e mai degrabă o încercare de sabotare online a opoziției, mai ales că a promovat necesitatea adoptării sistemului electoral mixt (promovat de PD-PSRM).

„Site-urile fantomă” - un pericol pentru spațiul informațional

De altfel, pe același server din California sunt găzduite și site-urile GuraLumii.net și MoldovanDREAM (pamflet).

Ambele au contribuit la răspândirea falsului cu cei 30.000 de sirieni care vor fi invitați în R. Moldova de Maia Sandu.

„Site-urile fantomă” - un pericol pentru spațiul informațional

Site-ul a fost creat în aprilie 2017 pe un server din California (SUA) de către un oarecare Vasile Popa din Chișinău, administrator al firmei Presa Independenta SRL.

- Evenimentul.md
- Tot în Bistrița este înregistrat și site-ul Evenimentul.md, despre care aflăm că a fost conceput în 2008, propunându-și să informeze echidistant cititorii. În realitate, site-ul a fost creat abia pe 2 aprilie 2013, avându-l drept administrator pe Ian Lisnevski care prezent conduce firma de consultanță Intellect Group și Asociația Obștească „Garlem”.
- Asociația a organizat mitingul de susținere a lui Vlad Plahotniuc la funcția de premier pe 13 ianuarie 2016. Site-ul promovează masiv

Atenție: încercare de deturnare a campaniei STOP FALS!

- Site-ul www.stopfals.com este un site-clonă care nu are nicio legătură cu organizațiile care realizează campania împotriva informațiilor false și tendențioase STOP FALS!: Asociația Presei Independente (API), Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) și Asociația Televizoristilor Independenți din Moldova (ATVJI). Acest site-clonă a fost înregistrat la 19 septembrie 2017 pe un server din SUA, în aceeași zi fiind creat și grupul cu aceeași denumire din rețeaua de socializare Facebook, care au preluat neautorizat logotipul și disclaimerul campaniei STOP FALS!

Atenție: încercare de deturnare a campaniei STOP FALS!



Cum luptăm cu falsurile?

Jurnaliștii și redacțiile instituțiilor mass-media să se solidarizeze împotriva falsificatorilor realității și să desfășoare activități de informare corectă a publicului despre fenomenul „știrilor false” pentru a-i ajuta pe cetățeni să nu devină victime ale manipulărilor informaționale, puse la cale de persoane și grupuri de interese politice sau de altă natură;

Cetățenii să verifice informația din mai multe surse;

Autoritățile competente să se autosesizeze, să cerceteze și să pedepsească falsificatorii de știri, dar și de portaluri false.

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

